

http://zib.com.ua/ua/print/101834strategiya_rozvitku_organiv_vnutrishnih_sprav_t ekst_proektu.html

4. Балинська О. М. Нормативна основа співпраці поліцейського та громадян в Україні. *Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі* : матеріали круг. столу (м. Львів, 23 лист. 2017 р.) / Упоряд. : З. Р. Кісіль, Л. Й. Гуменюк. Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 7–11.

Потапенко Марина Олександрівна,
здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидатка юридичних наук

ПРАВО ТА ЗАКОН: АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ

Співвідношення права і закону відноситься до однієї з важливих методологічних проблем, зокрема вітчизняних філософії права і теорії права. Лише знання про право, що співвіднесені з загальнолюдськими цінностями, можуть стати основою демократичного, гуманітарного виміру законодавства як невід’ємної складової права держави.

Аналіз поняття «закон» не є випадковим, оскільки дефініції, висловлені різними авторами, дозволяють виявити об’єктивні причини провідної ролі зазначеного нормативного акту у системі джерел права.

Ю.О. Тихомиров, О.В. Зайчук та Н.М. Оніщенко трактують закон як «нормативний акт, що містить в юридичній формі характеристику закономірностей суспільного розвитку та регулює найважливіші суспільні відносини, безпосередньо виражає волю народу, приймається у встановленому порядку вищим органом державної влади або шляхом референдуму, володіє вищою юридичною силою»[1, с. 210].

Г.І. Петров подає дещо інакше тлумачення: закон – «акт загальнодержавного представницького органу влади, наділений найвищою юридичною силою стосовно інших джерел права і державних актів взагалі» [2, с. 113]. М.О. Баймуратов, О.В. Батанов підтримують позицію відомих фахівців у галузі теорії держави і права С.С. Алексєєва і П.М. Рабіновича про те, що закон – це нормативний акт, який регулює найважливіші (основні, інституційні) суспільні відносини, приймається для розвитку конституційних

засад життєдіяльності держави і суспільства [3, с. 117].

Тобто закон являє собою основний правовий інструмент поточного вирішення важливих завдань державного будівництва [4, с. 230].

О.Ф. Скакун визначає закон – нормативно-правовий акт представницького вищого органу державної влади (або громадянського суспільства / безпосередньо народу), який регулює найважливіші питання суспільного життя, установлює права і обов'язки громадян, має вищу юридичну чинність і приймається з дотриманням особливої законодавчої процедури.

Проаналізувавши численні дефініції, які наводяться в юридичній літературі, можна виявити спільні ознаки такого правового феномена як закон.

1. Суб'єктом прийняття закону є представницький орган влади – парламент, або народ у випадку реалізації права на референдну законотворчість.

2. Нормативність і формальна визначеність закону. Нормативність є однією з основних властивостей права, оскільки останнє складається з норм - правил поведінки загального характеру, які регулюють суспільні відносини. Формальна визначеність як властивість закону означає похідні від волі держави чи визнані нею офіційно документальні способи вираження і закріплення норм права, надання їм юридичного, загальнообов'язкового значення.

3. Вища юридична сила, тобто усі підзаконні акти повинні відповідати закону і не суперечити йому.

4. Предметом правового регулювання виступають найважливіші суспільні відносини – основи суспільного ладу і політики, основні права, свободи й обов'язки громадян, принципи організації держави та інших соціальних інститутів, регулювання основних сфер життя суспільства – політичної, економічної ін., які становлять найбільшу цінність для держави.

5. Прийняття закону здійснюється згідно з чітко визначеною процедурою – нормативно встановленим порядком створення законів, що складається зі стадій та дій з підготовки, обговорення та прийняття законів.

6. Неможливість скасування чи зміни закону іншим органом державної влади, окрім органу, який його прийняв, тобто Верховної Ради України чи народу.

7. Закон характеризується чітко визначеною структурою (може складатися з розділів, статей, частин, пунктів, підпунктів) та змістом (назва, дата, місце і суб'єкт прийняття, підпис уповноваженої посадової особи, реєстраційний номер).

Право, як і держава, є продуктом суспільного розвитку. Юридично воно формується в державно організованому суспільстві як основний нормативний регулятор суспільних відносин. Звичаї, моральні і релігійні норми первісного ладу відходять на другий план, надаючи перевагу правовому регулюванню суспільних відносин. Погляди на право, його походження, місце і роль у системі нормативного регулювання змінювались у міру розвитку самого суспільства, зрілості науково-правової думки, впливу об'єктивних і

суб'єктивних факторів.

Право настільки унікальний, складний і суспільно необхідний феномен, що протягом усього періоду його існування науковий інтерес до нього не згасає, а навпаки постійно зростає.

В юридичній літературі існує багато наукових ідей, напрямів і точок зору з приводу визначення права. У сучасній юридичній науці термін «право» використовується в декількох значеннях. По-перше, правом називають соціально-правові домагання людей, наприклад, право людини на життя, право народів на самовизначення тощо. Ці домагання обумовлено природою людини та суспільства і вважаються природними правами. По-друге, під правом розуміється система юридичних норм. Це право в об'єктивному розумінні, через те що норми права створюються і діють незалежно від волі окремих осіб. По-третє, цим терміном визначають офіційно визнані можливості, якими користуються фізичні або юридичні особи, організації [5, с. 190–193].

Отже, право як волевиявлення держави – це система загальнообов'язкових, формально визначених, установлених чи санкціонованих державою, гарантованих і забезпечених нею правил поведінки, що тісно між собою зв'язані та регулюють суспільні відносини між людьми в інтересах певної частини (більшої чи меншої) населення в соціальне неоднорідному суспільстві [6, с. 74].

Відмінність між правом (jus) і законом (lex) вбачали ще стародавні римські юристи, які вважали, що в разі розбіжностей між цими явищами lex необхідно було приводити у відповідність з jus. Питання щодо співвідношення права й закону нині викликає багато суперечок в юридичній літературі.

Спір про те, чи збігається право і закон, буде доречним тільки в тому випадку, коли термін «закон» розуміється в широкому значенні.

Бажання ототожнити право й закон має відповідну основу: в цьому випадку межі права суворо формалізуються, правом визначається лише те, що зведено в закон; поза законом права немає і бути не може. Слід зауважити, якщо під правом розуміти тільки норми права, то висновок щодо тотожності права й закону неминучий, оскільки поза джерелом права юридичні норми не існують. Проте право не слід зводити до норм. Крім норм, воно вміщує в собі соціально-правові домагання (природне право) і суб'єктивні права. Призначення норм полягає в тому, щоб соціально-правові домагання трансформувались у суб'єктивні права – «юридичну комору» найрізноманітніших духовних і матеріальних благ. Отже, право охоплює не тільки сферу нормативних та індивідуальних приписів і рішень, а й реальне використання юридичних можливостей, реальне виконання обов'язків. Право, окрім цього, є і регулятор, і юридична форма суспільних відносин, які змальовують суспільне буття.

При такому широкому розумінні права стає очевидним, що його зміст створюється суспільством і лише надання цьому змісту нормативної форми, тобто «зведення його в закон», здійснюється державою. Формула – «право створюється суспільством, а закон – державою» найбільш точно виражає

розмежування права й закону. Тут не треба забувати про єдність правового змісту і правової форми та можливі протиріччя між ними. Правовий зміст, не зведений у закон, не має гарантій реалізації, а значить не є правом уточному розумінні цього слова. Закон може бути неправовим, якщо зміст його стає свавіллям державної влади. Подібні закони слід визначити як формальне право, тобто право з точки зору форми, але не змісту. Життя показує, що і законодавство в цілому може не мати нічого спільного з правдивим правом.

Розмежування права й закону має великий гуманний зміст, оскільки право тоді розглядається як критерій якості закону, встановлення того, наскільки останній визнає право людини, її інтереси, свободу, потреби.

Отже, право і закон не одне й теж. Неправильним протиставляти їх одне одному, вважати, що юридичні норми можуть існувати без вираження їх у законі та інших санкціонованих державою формах, говорити про їх несумісність або про те, що право взагалі незалежно від держави. Право завжди має форму вираження, основною з яких є закон [7, с. 245].

Список використаних джерел

1. Корнієнко В. В. Основні підходи до розуміння співвідношення права і закону. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2011. Вип. 165. Ч. 2. С. 33–37.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4239>
3. Курс конституционного права Украины : учебник / Под ред. М. А. Баймуратова, А. В. Батанова. Х.: Одиссей, 2008. 672 с.
4. Музика І. В. Праворозуміння: основні сучасні типи та підходи. *Правова держава*. 2007. Вип. 18. С. 109–118.
5. Оборотов Ю. М. Сучасне праворозуміння та визначення права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 18. С. 4–9.
6. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права: підручник. Київ : Кондор, 2008. 444 с.
7. Копейчиков В. В. Основи теорії права. 5-е вид. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 736 с.

